

Pratarmė

1843 metais Jurgis Ambraziejus Pabrėža baigė savo didžiausią ir svarbiausią veikalą. Ant-raštiniame puslapyje užrašytas, tiesa, ne autoriaus ranka, jo pavadinimas, kurio pradžia tokia (keturios eilutės): *TAYSLÓS / AUGUMYYNIS / KÓREMY TAALPYNAS / AUGIMYS*. Transponavus į bendrinę kalbą būtų taip: *Taislius augūminis, kuriame talpinas augymės*. Ga-limas daiktas, kad suklysta manant, jog suklydo autorius užrašydamas (juk kažkas perrašė pavadinimą iš autografo) antrą žodį – *AUGUMYYNIS*. Suklaidino galbūt tai, kad penktas pavadinimo žodis yra *AUGIMYS* – Augymės, šiuo žodžiu pradedama įvadinė veikalo dalis „Prajows Weykała“ – *Augimys (Planta) ira kuunay <...>* Augymės yra kūnai. Iš esmės visame *Taisliaus* tekste vartojamos šio žodžio formos ir vediniai. Tačiau analizuojant rašybos kaitą veikalo rankraštyje buvo pasižiūrėta į kitą Pabrėžos darbą – *Sriją balseninę* (1834), originalus pavadinimas *Sryje Balsenyyny, Biiluu Žemayt–Lotinyyniu* Sriją balseninė bylių žemait-lotyninių, kuris buvo parašytas anksčiau ir kuris su dar vienu autoriaus rankraščiu – *Waardaa tayslyynee Augimiu* Vardai taisliniai augymių (1834) laikytinas parengiamuoju *Tais-liaus* veikalu. Jame pateikiami su augalų morfologija susiję Pabrėžos susikurti terminai ir jų lotyniški atitikmenys. *Srijos balseninės* 27-ajame puslapyje yra užrašyti trys žodžiai, įvardi-jantys augalą: *Augimy* (Augymė) *Planta*, *Augmy* (Augmė) *Botanos* ir *Augumy* (Augūmė) *Vegetabile*. Pastarasis prirašytas vėliau Pabrėžos ranka. Daiktavardis *Augumys* Augūmės (nom. pl.) pavartotas ir *Taisliuje* – 777₄, o būdvardžio forma *augumyynió* augūminiu – 777₂₀. Taigi galima manyti, kad 2009–2015 metais išleistas *Taisliaus* perrašas buvo išleistas klai-dingu pavadinimu – *Taislius augyminis*. Šios klaidos būtų buvę galima išvengti, jei prieš skelbiant *Taislių*, būtų buvusi parengta ir išspausdinta *Sriją balseninė*.

Ilgą laiką *Taislius* tiek mokslinėje, tiek kitokioje literatūroje figūravo taip pat klaidingu, tiesa, balsio kokybės prasme artimesniu pavadinimu – *Taislius auguminis*. Jis radosi iš 1900 metais Amerikoje išleistos knygos „Botanika arba Taislius Auguminis. Parašyta kun. Am-braziejaus Pabriežos“. Ją sudaro šiek tiek kupiūruota įvadinė *Taisliaus* dalis („Prajows weykała“, I–LVIII psl.), skirta augalų morfologijai aprašyti, ir augalų vardų sąrašas („Sryje Waarduu Augmyničzyyniu Weyslyyniu yr Skyrtyyniu. žemaytyszkaa“, 901–936 psl.). Šiame spaudi-nyje dar nevartojamas rašmuo *ū* (*budu* „būdu“ 5, *tulo* „tūlo“ 8 ir t. t.). Jame rašmeniu *u* žymimas ilgasis ir trumpasis *u*, pastarasis *Taisliuje* nuosekliai žymimas *ó*.

Kad ir kaip būtų, šios knygos (Indekso) pavadinime paliktas tas žodis, su kuriuo buvo išleistas *Taisliaus* perrašas. Nepakeistas ir tradicinis (neautentiškas) autoriaus vardas.

Mintis sudaryti *Taisliaus* bendrinių žodžių indeksą kilo rengiant rankraščio perrašą. Tiesiog pasirodė nepaprastas Pabrėžos sugebėjimas pasinaudoti kalbos galimybėmis ir net negalimybėmis.

Dėkoju Valstybinei lietuvių kalbos komisijai, finansavusiai Indekso sudarymą, Lituanistikos tradicijų ir paveldo įprasminimo komisijai, iš dalies finansavusiai knygos rengimą spaudai, Lietuvos mokslo tarybai, finansavusiai knygos išleidimą.

Nuoširdi padėka Lietuvių kalbos instituto Raštijos paveldo tyrimų centro darbuotojams, recenzentams doc. dr. Birutei Kabašinskaitei ir prof. dr. Jurgiui Pakeriui – jų pastabos padėjo kiek pagerinti Indeksą ir studijos tekstą.

Atskira padėka dailininkui Rokui Gelažiui, apipavidalinusiam tiek šią, tiek ir kitas Pabrėžos rankraščių perrašų knygas, maketuotojui Sauliui Juozapaičiui, redaktorei Aldonai Kaluinienei, Vilijai Niauronytei, konsultavusiai lotynų kalbos klausimais.

Rita Šepetytė